

OMGAAN MET 'STILLE OMGANG'.

door Jurjen Beumer

1.

Het is voor mij een steeds terugkerend verlangen om dagelijks een 'stille tijd' te vinden. Soms lukt het, maar veel vaker domineert de drukkende tred van eindeloze werkzaamheden en volle agenda's. Ik vind het moeilijk om het eigen hart af te stemmen op het ritme van het levende woord. Mijn volle tijden staan de getijden in de weg. De chronologie van alle dag heeft haast geen ruimte voor het 'uur U' van de stille omgang. Ook beroepshalve kun je zo opgaan in de techniek van theologie en exegese dat de essentie ervan aan je voorbijtrekt. Was er maar eens een goed boek dat mij er met de haren bijsleepte, heb ik vaak gedacht. Of was er maar een klooster dichter bij mij in de buurt, dan zou ik ... Zeker, ik heb het allemaal geprobeerd, maar toch ...

Wij leggen ons neer bij de onveranderlijkheid der dingen, we glazuren die met godsdienst, we schrappen de exodus uit ons besef. (p.231)

2.

En dan opeens is er zo'n boek, *Stille Omgang* van de dichter (schrijver, theoloog (liever geen dominee, p. 702) Willem Barnard. Een monumentaal boek, naar inhoud en omvang (Boekmakerij Buitink, Brasschaat/België 1992, 1225 bladzijden, prijs ...). Barnard doet verslag van zijn omgang met het aloude roomse brevier. Dit kerkelijk/bijbels getijdenboek, dagelijks verplichte lektuur voor de roomskatholieke geestelijkheid, vormt zijn uitgangspunt. Barnard beklopt de gegevens die hier per dag gerangschikt staan. Hij vraagt zich af waaróm de 'breviaristen' op bepaalde dagen en gedurende bepaalde tijden van het (kerkelijk) jaar nu juist deze bijbelgedeeltes kozen. Wat is het verband en hoe verhouden zich de keuzes van dit kerkboek tot het *zinsverband* van de Schrift zelf. Op zich is dit al een spannende 'confrontatie'. Barnard laat zien hoe zorgvuldig de samenstellers van het brevier te werk zijn gegaan. In hun combinaties van schriftgedeeltes, in hun 'tijds'-planning van het kerkelijk jaar laten zij ons vergezichten zien die werkelijk opvallend zijn. Al deze vondsten brengt Barnard boven water, in feite herondekt hij op deze manier een voor velen reeds vergeeld boek.

Wij worden wat wij niet zijn. Wij zijn in het geloof, het geloof van de ekklesia, wat wij niet waren. Wij worden opgenomen in een ritme dat het levensritme, de hartslag, van die grote Persona is. Wij herademem in de adem van dat begenadigde Lichaam. Wij leven behalve het kortademige zieleleven van onszelf ook het paasleven van de gemeenschap der heiligen. (p.14)

3.

Maar wat *Stille Omgang* echt spannend maakt is de uitwerking van deze inzichten. Want Barnard produceert geen theologie, noch is hij bezig met een liturgisch handboek. Nee, hij voegt er *zichzelf* aan toe. Op tweeërlei manier, als ik het goed zie. Allereerst meet hij de inzichten van de brevier-schrijvers met zijn eigen theologische en liturgisch-poëtische inzichten. Dat wil zeggen dat we in dit boek elke dag

getrakteerd worden op een stuk schitterende bijbeluitleg. Zo we dat van Barnard kennen; geen gortdroge notities, maar sprankelende 'aangevertjes', verrassende doorkijkjes, plotselinge wendingen. De bijbelverhalen gaan leven in deze vertolking. In dialoog met brevier en schrift, met poëzie en liturgisch inzicht wordt de bijbel een document humaine waarin de Eeuwige zelf creatief leiding aan geeft. Maar als tweede voegt hij er nog iets van zichzelf aan toe, de eigen existentie. De gekwelde ziel, het gekromde hart, de overwellende vreugde ook. Voortdurend legt hij zichzelf in het verlengde van bijbelse verhalen en bijbelse figuren. 'Zelf', dat is de tergend eenzame mens aan het einde van een vermoeide eeuw. Deze zoekende en tastende 'overgangs'-mens wordt ook in de strijd gegooid. Barnard werpt al deze aanvechtingen als het ware tussen de verhalen in: Job is nú, Johannes ben ík. Exegese en meditaties ('medigeses' noemt hij ze in het voorwoord bij *Bezig met Genesis*, Baarn 1983), persoonlijke ontboezemingen en haarscherpe typering van de tijdgeest wisselen elkaar af. In dit amalgaam van zoeken en gevonden worden wordt de lezer/es meegevoerd. Het is mystiek zoals mystiek bedoeld is, de prachtige blazijden over het evangelie van Johannes bewijzen het (p. 308 e.v.). Je wordt geschoold en gesticht, opgebeurd en in perspectief gezet. Je gaat langs de diepe roerselen van de ziel, tot op het randje, naar grote hoogten en wijde blik. Nergens wordt het banaal, goedkope vroomheid ligt onder vuur.

Mijn ego is een holle ruimte waarin het spookt, een meer van Genesareth waar storm brandingen opzweept, een nacht waarin tevergeefs wordt gevist. Ik moet niet vissen in mijzelf en ik kan, zwalkend op de binnenzee van de ziel, alleen maar uitbrengen: Heer, red mij, ik verga. (p. 320)

4.

Wie leest en mediteert in *Stille Omgang* en gewend is potloodstreepjes te zetten tijdens het lezen zal het druk krijgen. Immers, Barnard is dichter. En een dichter die zich aan proza waagt heeft de neiging om ook van proza poëzie te maken. Het is allemaal heel mooi gezegd en geschreven, té mooi soms. De ene volzin wisselt de andere af, ze lijken te wedijveren in esthetiek. Als de eigen gemoedstoestand op dat moment niet zo hoogverheven is kan die mooie taal ook gaan irriteren. Het hoort wellicht bij het lees- en leerproces. Ik dacht vaak: 'nou moet je ophouden Barnard, je strijkt de weerbarstigheid van de werkelijkheid te glad in gesteven zinnen.' Een móóí voorbeeld: 'Want bij ons in dat zwaartillende noorden met zijn doorbuigende wolken, zijn zwaarmoedige zwerk, is *wijsheid* synoniem met bedaard inzicht en *poëzie* met warhoofdigheid.' (p. 637) Als het teveel van het goede wordt verlang ik naar een preek waarbij de voorganger/ster niet uit de woorden komt maar hakkelend toch de zegen haalt.

5.

Een boek als *Stille Omgang*, daarin raak je nooit uitgelezen. Zoals in het brevier en in de Schrift wordt je uitgenodigd steeds weer van voren af aan te beginnen. Dat is 'van hoofde af aan' (principiëel, vanaf den beginne) zo. Op die manier komt er ook zinsverband in mijn leven en het leven van de gemeente, de gétijden gaan de tijd(-geest) richten en rechtzetten, onrecht maakt plaats voor recht. Ik heb nu gelukkig een boek gevonden dat mij kan helpen in die stille tijd. Ik hoop dat ik er steeds beter mee zal leren omgaan.

dr. j.j. beumer is hervormd predikant voor sociaal-basis-pastoraat in haarlem

(23 september 1993: bestand barnard/dir,art)